

ХІМІЧНА СТРАТЕГІЯ ЄС

Чому важлива Хімічна стратегія ЄС?

Хімічні речовини є частиною нашого повсякденного життя і відіграють важливу роль у виробничих процесах, оскільки вони є частиною практично кожного пристрою, який ми використовуємо для забезпечення нашого добробуту, захисту нашого здоров'я, безпеки та відповіді на нові виклики. Хімічні речовини також є будівельними блоками для низьковуглецевих, енерго- та ресурсоефективних технологій, матеріалів і продуктів. Тому збільшення інвестицій та інноваційний в хімічну промисловість з метою постачання безпечних та стійких хімічних речовин є життєво важливим для того, щоб запропонувати нові рішення та підтримати зелений, цифровий перехід ЄС.

У той же час хімічні речовини з небезпечними властивостями можуть завдати шкоди здоров'ю людей та довкіллю. Хоча не всі небезпечні хімічні речовини викликають однакові загрози: деякі хімічні речовини викликають рак, впливають на імунну, дихальну, ендокринну, репродуктивну та серцево-судинну системи, послаблюють стійкість людини та здатність реагувати на вакцини та підвищують вразливість до хвороб.

ЄС вже має розгалужене законодавство для регулювання хімічної промисловості та товарів, але очікується, що світове виробництво хімічних речовин подвоїться до 2030 року. І без того широке використання хімічних речовин також збільшиться, у тому числі в споживчих продуктах.

Цілі хімічної стратегії

- забезпечити кращий захист здоров'я людей та довкілля від небезпечних хімічних речовин;
- прискорити інноваційні розробки для безпечних та екологічно чистих хімічних речовин;
- забезпечити перехід на використання екологічно безпечних хімічних речовин;

Заходи хімічної стратегії

- заборона використання шкідливих хімічних речовин у виробництві споживчих продуктів, дозволяючи їх використовувати лише там, де це необхідно;
- врахування ефекту «коктейлю хімічних сполук» під час оцінки ризиків хімічних речовин;
- поступове припинення використання пер- і поліфторалкільних речовин (PFAS) в ЄС, якщо їх використання не є суттєвим;
- збільшення інвестиційного та інноваційного потенціалу для виробництва та використання хімічних речовин, які є безпечними та стійкими за своїм дизайном протягом усього їхнього життєвого циклу;
- сприяння стійкості у питаннях постачання та сталості критичних хімічних речовин;
- встановлення більш простого процесу «одна речовина – одна оцінка» в процесі визначення ризику та безпеки хімічних речовин;
- відіграючи провідну роль у світовій дипломатії, відстоювати високі стандарти використання хімічних речовин та не експортувати хімічні речовини, заборонені для використання в ЄС.

Глосарій

REACH (Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals) – регламент ЄС, що регулює виробництво та обіг усіх хімічних речовин, в тому числі обов'язкову реєстрацію. В основі регламенту лежить принцип підвищеної відповідальності промислових підприємств за безпечне застосування використовуваних речовин. Це означає, що виробники та імпортери зобов'язані проаналізувати ризики, що виходять із виготовлених або розповсюджуваних ними речовин, та запропонувати заходи щодо безпечного поводження з ними.

Речовини що викликають занепокоєння (Substances of concern) – будь-яка речовина, крім активної речовини, яка має властиву їй здатність викликати несприятливий вплив, негайно або в більш віддаленому майбутньому, на людей, зокрема, на вразливі групи, тварин або довкілля, і присутній або виробляється в біоцидному продукті в концентрації, достатньої для ризику такого впливу.

Підхід «Безпечний та сталий за дизайном» – можна визначити як передринковий підхід до хімічних речовин, який фокусується на забезпечення функції (або послуги), уникаючи водночас обсягів та хімічних властивостей, які можуть бути шкідливими для здоров'я людини або навколишнього середовища, зокрема, групи хімічних речовин, які можуть бути екологічно токсичними, стійкими, біоакумулюючими або мобільними. Загальна сталість має бути забезпечена шляхом мінімізації екологічного впливу хімічних речовин, зокрема, на зміну клімату, використання ресурсів, екосистеми та біорізноманіття з погляду життєвого циклу.

Хімічна промисловість в Україні

Хімічна індустрія належить до основних сегментів української промисловості. Вона є комплексною системою виробництв, яка включає синтез речовин із певними властивостями на основі мінеральної, органічної та іншої сировини шляхом її хімічної переробки. Виготовляючи продукцію проміжного споживання (сировину і напівфабрикати) для всіх секторів економіки, сучасна хімічна промисловість багато в чому визначає рівень їх конкурентоспроможності, а також динаміку розвитку, характер і напрями інноваційних процесів. З іншого боку, широкий асортимент побутової хімічної продукції підтверджує її вагомість на споживчому ринку. В Україні функціонує понад 2000 підприємств хімічної промисловості, ключовий сегмент якої становить виробництво основної хімічної

продукції, добрив і азотних сполук, пластмас і синтетичного каучуку в первинних формах. Разом з тим, спостерігається збільшення виробництва лакофарбової та іншої хімічної продукції, передусім споживчого призначення. Українські хімічні виробництва у більшій своїй частці є експортоорієнтованими і водночас імпортозалежними (частка імпорту у проміжному споживанні виробництва хімічних речовин і хімічної продукції складає більше 95%), а отже, динаміка та результати їх функціонування безпосередньо залежать від кон'юнктури на світовому ринку хімічної продукції та нормативно-правового регулювання з доступу на зовнішні ринки.

Стратегія переходу України до сталої хімічної промисловості

Шляхи переходу

Напрями переходу

Посилення вимог хімічної безпеки товарів.

Посилення вимог до прозорості інформації щодо хімічного складу і безпеки використання.

Посилення вимог до рівня токсичності перероблених матеріалів.

Підтримка інвестицій у сталі інновації хімічної галузі.

Розробка методологій для оцінки рівня хімічних ризиків в речовинах, матеріалах і продуктах.

Звести до мінімуму присутність речовин, що викликають занепокоєння, у продуктах шляхом запровадження вимог, приділяючи особливу увагу тим категоріям продуктів, які впливають на уразливі групи населення, а також тим, які мають найбільший потенціал до тривалого використання, такі як: текстиль, упаковка, включаючи упаковку для харчових продуктів, меблі, електроніка та ІКТ, будівництво.

Забезпечити доступність інформації про вміст хімічних речовин та безпечне використання, запровадивши вимоги до інформації та відстежуючи наявність речовин, що викликають занепокоєння, протягом життєвого циклу матеріалів і виробів.

Увідповіднення національного законодавства щодо поводження з особливо небезпечними хімічними речовинами з правом ЄС, зокрема з оновленими Регламентами 1907/2006 REACH та 1272/2008 CLP.

Розробка інноваційних хімічних сполук має бути спрямована на полегшення процесів деактивізації відходів, збільшення частки здатних до переробки відходів, з особливою увагою до пластмаси та текстилю.

Методології мають включати весь життєвий цикл сполук, речовин та продуктів.

Розробка технічних правил щодо класифікації небезпеки, попереджувального маркування та пакування хімічної продукції відповідно до Регламенту 1272/2008 CLP.

Механізми переходу

Застосування підходу «безпечний та сталий за дизайном» до хімічних речовин.

Прийняття проекту Закону України «Про хімічну безпеку та управління хімічними речовинами».

Оновлення проекту «Технічного регламенту щодо безпечності та захищеності хімічної продукції» відповідно до оновленого Регламенту 1907/2006 REACH.

Оновлення проекту «Технічного регламенту щодо класифікації небезпеки, попереджувального маркування та пакування хімічної продукції» відповідно до оновленого Регламенту 1272/2008 CLP.

Підтримка інвестицій має надаватись у вигляді: податкових пільг (звільнення від митних платежів у разі ввезення обладнання, звільнення від оподаткування прибутку).

Надати цільове додаткове фінансування спеціалізованим державним підприємствам та інститутам для розроблення методологій щодо оцінки хімічних ризиків.

Застосування підходу «безпечний та сталий за дизайном» до хімічних речовин є центральним елементом реалізації Хімічної стратегії ЄС. Наразі відбувається розробка та широке обговорення критеріїв для визначення безпечних та сталих за дизайном хімічних речовин. Ця концепція все ще знаходиться на ранній стадії розробки інституціями ЄС, а ключові етапи заплановано закінчити у 2023 році.

Основні принципи визначення критеріїв встановлені Об'єднаним дослідницьким центром Європейської комісії. Жодна хімічна речовина чи сполука не може бути безпечною та сталою за дизайном допоки кожен її елемент не ідентифікований та не оцінений за встановленими критеріями безпечності та сталості. Найнебезпечнішими хімічними речовинами є ті, які відповідають критеріям «Речовини, що викликають дуже велике занепокоєння» (SVHC). Але хімікати, які не відносяться до цієї групи, не є безпечними за замовчуванням. Є більш широкий спектр хімічних речовин, який може мати загрози безпечності та сталості, і їх можна назвати «Речовинами, що викликають занепокоєння». Інша група речовин може також нести загрози, оскільки вони можуть мати невизначені до кінця властивості або прогалини у даних. Втім, продукти не можна вважати безпечними, якщо вони містять хімічні речовини з такими властивостями:

- Канцерогени, мутагени та репродуктивні токсиканти, категорії 1a, 1b і 2;
- Стійкі біоаккумулятивні речовини;
- Стійкі рухливі токсичні речовини;
- Хімічні речовини, що порушують роботу ендокринної системи;
- Респіраторні сенсibilізатори, категорія 1;
- Сенсibilізатори шкіри, категорія 1;
- Специфічні органо токсичні речовини, категорії 1, 2 (повторний вплив і одноразовий вплив) і 3 (одноразовий вплив);
- Гостро небезпечні для здоров'я речовини, категорія 1 і 2;
- Гостро воднотоксичні речовини, категорія 1;
- Речовини хронічної екологічної небезпеки, категорії 1-4;
- Озоноруйнівні сполуки.

Прийняття проекту Закону України «Про хімічну безпеку та управління хімічними речовинами»

Метою підготовки проекту Закону України «Про хімічну безпеку та управління хімічними речовинами» є визначення правових, організаційних та економічних засад у сфері забезпечення хімічної безпеки, спрямованих на запобігання негативному впливу хімічної продукції на довкілля та здоров'я населення, встановлення відносин, що виникають у сфері управління хімічною безпекою, з урахуванням міжнародних зобов'язань України у цій сфері. Необхідність прийняття цього законопроекту пов'язана з відсутністю нормативно-правових актів у правовій системі України, які б комплексно регулювали питання управління хімічною безпекою та хімічною продукцією. До того ж в українському законодавстві відсутні чіткі визначення хімічних речовин, небезпечних хімічних речовин, хімічної продукції, правил їх належної та чіткої ідентифікації, номенклатури. Водночас чинні критерії класифікації небезпеки хімічних речовин та іншої хімічної продукції, наприклад, сумішей, не відображають весь спектр відомих небезпек, чітких положень у нормативно-правовому полі щодо необхідності нанесення попереджувального маркування на продукцію, яка визнана небезпечною, немає.

До того ж чинна нормативно-правова система не передбачає та не відображає суть ризик-орієнтованого підходу до забезпечення хімічної безпеки, і цей підхід не застосовується на практиці суб'єктами господарювання у більшості випадків. Дозвільна система та ліцензування діяльності у сфері поводження з хімічною продукцією потребують увідповіднення з вимогами міжнародного законодавства, зокрема ЄС. Окремою проблемою є неузгодженість діяльності різних центральних органів виконавчої влади щодо забезпечення хімічної безпеки, відсутність або обмеженість міжвідомчого обміну інформацією, координаційних інструментів.

Оновлення «Технічного регламенту щодо безпечності та захищеності хімічної продукції» відповідно до оновленого регламенту REACH

Передбачити оновлення проекту постанови Кабінету міністрів України «Про затвердження Технічного регламенту щодо безпечності хімічної продукції», а саме у питаннях:

- перегляду реєстраційних вимог, включаючи підвищення вимог до інформації та введення обов'язкової реєстрації для полімерів;
- введення коефіцієнтів оцінки сумішей;
- спрощення комунікацій у ланцюгах поставок;
- перегляду положень щодо досьє хімічної речовини та її оцінки;
- реформування процедур дозволу та обмежень, включаючи розширення загальних підходів до управління ризиками та запровадження концепції основного використання, що відноситься до використання, яке вважається необхідним для здоров'я або безпеки або інших дуже важливих цілей, для яких ще не встановлено альтернативи, наприклад, певні медичні пристрої або професійний одяг;
- перегляду положень щодо контролю та правозастосування.

Оновлення проекту «Технічного регламенту щодо класифікації небезпеки, попереджувального маркування та пакування хімічної продукції» відповідно до оновленого регламенту CLP

Передбачити оновлення проекту «Технічного регламенту щодо класифікації небезпеки, попереджувального маркування та пакування хімічної продукції», а саме у питаннях:

- введення нових класів небезпеки, наприклад для ендокринних деструкторів, і відповідних критеріїв класифікації;
- запровадження додаткових вимог до маркування продуктів відповідно до оновлень CLP;
- уточнення вимог до класифікації сумішей та деяких складних хімічних речовин;
- введення конкретних правил для онлайн-продажів;
- можливості застосування багатомовних маркувань;
- запровадження правил для маркувань, де на упаковці не вистачає місця;
- запровадження механізму визначення пріоритетів для узгодження класифікації певних хімічних речовин;
- та інші питання.

Надати цільове додаткове фінансування спеціалізованим державним підприємствам та інститутам

Для посилення спроможності систем управління хімічною безпекою та поводження з хімічними речовинами необхідно надати цільове додаткове фінансування спеціалізованим державним підприємствам та інститутам для розроблення методології щодо оцінки хімічних ризиків, а саме Державному підприємству «Науковий центр превентивної токсикології, харчової та хімічної безпеки» та іншим науково-дослідним інститутам, та створити на їх базі відповідні центри.